

הלכות נשיאת פנים סימן קכט קל

ביאורים ומוספים

שלא יאמר תפילות ירכנו של עולם, שהרי בשלש הברכות הראשונות והאחרונות אסור להוסיף כלום.

[משנ"ב ס"ק ג]
[נתיקא ד'ק"ג].

(3) והטעם שאמירת 'רבש"ע' שייכת לברכת כהנים, כתב רב נסים גאון (ברכית נה, ב) שנסמך על הפסוק "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל, כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות", ומרמז על ששים אותיות שבברכת כהנים שכולם אחוזים בשמות הקב"ה, ומסוגלים להסיר את פחד החלום הרע שראה בלילות. ובחידושי המאירי (שם) כתב הטעם, שזמן התפילה ובפרט שעת ברכת הכהנים הוא שעה שהציבור מכוונים ליבם ביותר. טעם נוסף כתב התורת חיים (בבא קמא נה, א ד"ה הרואה הספד), שכיון שהחלום הוא נבואה וברכת כהנים כדמות נבואה היא, לכן מחבטל חלומו בששים חלקים נבואה גדולה של ברכת הכהנים. ובתיבת גמא (לבעל הפמ"ג, פר' מקץ אות ד) כתב, שחלומות ישראל שלא כחלומות עכרים אפשר לבטלם שאינם על ידי שר, ולכן הכהנים המקבלים שפע מהקב"ה הם המתאימים לבטל החלום.

[משנ"ב שם]

בשעה שמאריכין כנגדן תפילות שפסוקים, עין שם.

(4) וכתב שם (ס"ק קעב) שיאמר בשעה שמאריכים בניגון בחבורת האות אחרונה של התיבה, אבל לא בימן שאומרים התיבה, שאז צריך לשתוק ולכוון.

[משנ"ב ס"ק ד]

אין לומר ה"רבון", דאין אומרים תהנה בשבת.

(5) ומטעם זה, כתב בשו"ת אגרות משה (אר"ח ח"ג סי' יח) שגם ביום הכיפורים שחל בשבת טוב שלא לומר ה'רבש"ע.

ואף שגם ביום טוב שלא חל בשבת אין אומרים רחינות, כתב המג"א (סי' קכח ס"ק ע) שלא מקפידים בזה כמו בשבת, כשם שאומרים 'אבינו מלכנו' בראש השנה ויום הכפורים שאינם חלים בשבת, ואילו כשחלים בשבת אין אומרים.

[משנ"ב ס"ק ה]

יהם שלש פעמים [א"ר].

(6) והביא שם את דברי המהרש"א (ברכות נה, ב) שג' פעמים הם כנגד חלום הבא על ידי מוזיקים, וחלום הבא ממערכת השמים, וחלום הבא על ידי מלאכי מעלה.

[משנ"ב שם]

ולא ה"ה-י-צוץ הנדפס בפסדורים.

(7) וכתב לעיל (סי' סה ס"ק ד), שכמנהג הגר"א כן טוב לעשות, כדי שלא יאריכו הקהל באמירת היידי רצון. הארוך בעת ברכת כהנים, ועל ידי זה שותקים הכהנים זמן הרבה באמצע דברכה, וישוהו כדי לגמור את כולה, ונראה מדבריו (שם) שהזמן שהכהנים מנגנים אינו נחשב להפסק לענין שהה כדי לגמור את כולה, וראה מה שכתב עוד בביה"ל שם (ס"א ד"ה קראה סירוגין).

[משנ"ב ס"ק ז]

שהיה מנהגם לאחריה סמוך לשקיעה.

(4) ולפי זה כשמתפללים לפני זמן מנחה קטנה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' כג אות ד) וכן דעת הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"י דבר הלכה אות בא) שאין לישא או כפיים. וכן כתב הגר"מ טקוצ'ניסקי (לוח ארץ ישראל צום גדליה) שכשמתפללים מנחה בזמן מוקדם וכל שכן מנחה גדולה, אין נשיאת כפים, אלא אומרים 'אלוקינו ואלוקי אבותינו', ונכון להנהיג תפילת מנחה בתענית אחר זמן פלג המנחה [כשעה לפני השקיעה] בשביל נשיאת כפים. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ח תשובה יב) כתב שלכתחילה יאחר עד חצי שעה לפני השקיעה, אבל מפלג המנחה אפשר לישא כפיים.

אמנם, דעת ההו"א (אר"ח סי' כ) שאף שמתעם זה אין נושאים כפים אלא במנחה קטנה, מ"מ יתכן שאחר שתיקנו בעת חתימת התלמוד נשיאת כפים במנחה של תענית, אין לנו לשנות מנהגם ואפילו אם מתפללים מנחה גדולה, שאנו נגררים אחר מנהג רבותינו בנשיאת כפים, אף שלא שייך אצלנו הטעם שהיה בזמנם. וכן נהגו בבית מדרשו של החו"א שהכהנים עלו לדוכן בתענית כשהתפללו מנחה גדולה (ארחות רבנו ח"ב עמ' סו).

[שעה"צ ס"ק ה]

הלא שיה' בנה לומר שהדבר ידוע שאין שם שקרות, כיון שאינו תענית גמור לכל היום: ואפילו במתענין כל היום אלא שאינו תענית-צביר. כיון כו' באדר.

(5) ולענין המנהג בארץ ישראל, ראה מה שכתב בלוח ארץ ישראל להגר"מ טקוצ'ניסקי (תענית שני קמא, שובבי"ם ו' אדר).

סימן קל

'רבונו של עולם' שאומרים בשעת נשיאת פנים

[משנ"ב ס"ק א]

כאן דח"א.

(1) ואף אשה שחלמה חלום, דעת החו"א (מעשה איש ח"ג עמ' קסד) שיכולה ללכת לבית הכנסת ולומר 'רבש"ע' בברכת כהנים ושוב אין לה לדאוג מחלומה.

והכהנים עצמם שאינם יכולים לומר 'רבש"ע', כתב החסד לאלפים (סי' ז) שנמתקים חלומותיהם בעת שמברכים את ישראל, שיכוונו הדבר הנצרך להם וינצלו על ידי זה מהזעם כישראל ומתברכים עמם.

[משנ"ב שם]

ובקדמוניותו נוהגין קל תקהל לאמר תפלה זו בשעת הדיוקן.

(2) אבל השליח ציבור, כתב לעיל (סי' קכח ס"ק קעג) שלא יאמר תפילה זו משום הפסק, וכן כשהש"ץ הוא כהן ואחר מקרא לכהנים, כתב שם שלא יאמר המקרא את ה'רבש"ע' שמא תטרף דעתו ולא יוכל לחזור ולהקרות, ורק לאחר הקראת תיבת 'שלום' שכבר אין חשש טירוף, יכול לאומרו.

ואם התחיל להתפלל עם הש"ץ ואומר עמו מילה במילה כמבואר בשו"ע (סי' קט ס"ב), כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' יג) שפשוט

יום ה' כ"ה אייר תשע"ו - (כ"ו כ"ז אייר חזרה שיש שב"ק)

יא באר הגולה

הלכות נשיאת פנים סימן קכט קל

נשיאת פנים. (ח) והמנהג שלנו כבד נתבאר לעיל סימן קכח: ב כהן ששבר ועלה לדוכן ביום הכפורים במנחה, מין (ט) שהדבר ידוע שאין שם שכרות הרי זה נושא את פניו ואין מורידן אותו, מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכך הורידוהו: הגה ולכן אומרים במנחה ביום הכפורים 'אלהינו ואלהי אבותינו' אף-על-גב דאין ראוי לנשיאת פנים, מכל מקום הואיל ואם עלה לא יבר (י) מקרי קצת ראוי (הגהות מיימוני), וכן נוהגין במדינות אלו אף-על-פי שיש חולקים:

קל רבוננו של עולם שאומרים בשעת נשיאת פנים, ובו סעיף אחד:

א ברכות נה

א (א) *מאן דחזא (ב) חלמא (ב) ולא ידע מאי חזא, ניקום קמה פהני בשעה שעולים לדוכן (ג) ונימא הרי: רבוננו של עולם, אני שלך (ד) וחלומותי (ז) שלך וכו', ויבנן (ה) דלפנים גם בהדי כהני, דעני צבורא אמן. (ג) (ו) ואי לא, לימא הרי: אדיר במרום שוכן בגבורה, אתה שלום ושמן שלום, יהי רצון שתשים עלינו שלום. הגה (ז) ובמקום שאין עולין (ח) לדוכן (ט) יאמר כל זה בשעה שהשליח-צבור

באר היטב

(א) חלמא. לאפוקי מאותן שאומרים אותו בכל יום, וגם אינו מועיל אלא אומרו בו ביום שראה החלום, ת"ח ספ"ה דב"ק. ואינו נראה לי, דא"כ למה אומרים אותו כל ישראלי ברגל, דאטו כלם ראו חלום רע בו ביום; אלא על-כרחי אומרים אותו על חלומות שראו בנימים אחרים, ומ"מ לא ישר לאמרו בכל יום, מ"א וכ"כ ט"ז דראוי לנהוג שלא יאמרו בכל יום רבש"ע וכו' אלא אם בא לו חלום בלילה שלפניו, משא"כ בשעת הרגל שעולין לדוכן יכול לומר אותו אפילו מן הסתם, כי קאי על החלומות שחלם בינתיים, עכ"ל

משנה ברורה

לאחרונה סמוך לשקיעה⁽⁴⁾: (ח) והמנהג שלנו וכו'. רוצה לומר, שאין נושאים פנים כלל במדינותינו בכל ימות השנה, רק בימים טובים, וגם זה רק בתפלת מוסף. (ז) ומכל מקום, כל הדינים הנזכרים בסעיף זה נפקא-מזה גם לדיון לענין אמירת 'אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו' וכו', ולפי המבאר לעיל בסימן קכז בדיומן שראוי מדינא לשא פנים אומרים 'אלהינו ואלהי אבותינו':

ב (ט) שהדבר ידוע וכו'. רוצה לומר, ולא אסור בזה כי אם משום דמחלף בשאר יומי, וכנ"ל בסעיף א. לכן אין מורידין אותו

אם כבר עלה, אכל במנחה של שאר יומי, אף אם עלה יחד (אחרונים): (י) מקרי קצת ראוי. ומכל מקום המתענים עד חצות ומתפללין מנחה, כגון בערב-ראש-השנה וכדומה, (ה) לא יאמר השליח-צבור 'אלהינו ואלהי אבותינו' אפילו לשיטה זו:

א (א) מאן דחזא⁽¹⁾. ובמדינותינו (ב) נוהגין כל הקהל לאמר תפלה זו בשעת הדיוקן⁽²⁾ אפילו אותם שלא חלמו, והטעם: דכיון דאין אנו נושאים פנים כי אם ברגלים, אי אפשר שלא חלם לו פעם אחת בין רגל לרגל: (ב) ולא ידע וכו'. (ג) אי טבא הוא או בישא הוא: (ג) ונימא הרי⁽³⁾. וכבר נתבאר לעיל סוף סימן קכח בהג"ה דהנכון לאמר זה בשעה שמאריכין כנגדן התבואה שנסוף הפסוקים, עין שם⁽⁴⁾: (ד) וחלומותי שלך וכו'. המגן-אברהם פתב דצריך לומר: בין חלומות שהלמתי על אחרים ובין חלומות שהלמתי על עצמי; אבל בסודרים שלנו הנסחא להפך, דהינו: בין שהלמתי על עצמי ובין שהלמתי וכו', וכן הסכים באלה רבה. פתבו האחרונים, שסיים בתפלה זו בפעם ראשון 'ותשמרני', כנגד מה שהכתיב מסימים 'וישמרך', ובפעם שנית 'ותחנני', כנגד 'ויחנני', ובפעם שלישית 'ותצני', כנגד 'שלוש'. ורש"ל מוסיף, שטוב לומר בפעם שלישית: ותבוא עלי ברכת כהניך ותצני [א"ר ומגן-גבורים עיי"ש]. כשנושאים פנים ביום טוב שחל בשבת אין לומר ה'רבון', דאין אומרים תחנה בשבת⁽⁵⁾, אם לא קשחלם לו חלום רע באותו הלילה [אחרונים]: (ה) דלפנים בהדי כהני. כן צריך לומר [ותבת א"ג] טעות-סופר, והינו בסוף כל פסוק שמסימין, והם שלש פעמים [א"ר⁽⁶⁾], וכן פתוב בשם הגר"א שהיה נוהג לומר גם בסוף פסוק שלישי הרבוננו-של-עולם הנ"ל שהזכר בגמרא ולא היה-רצון הנדפס בסדרי⁽⁷⁾: (ו) ואי לא, לימא וכו'. פרוש, (ג) שלא יזימו עדין הכהנים, יאמר גם 'אדיר במרום' וכו', כי היכי דלפנים בהדי כהני תבת 'שלוש' ונענו הצבור אמן על שניהם. (ז) ויש נוהגים שבכל פעם אומרים 'אדיר במרום' בשעה אמירת שליח-צבור 'שים שלום'. בשעה שאומר 'וטוב בעיניך' וכו': (ז) ובמקום שאין וכו'. כמו במדינותינו שאין נשיאת פנים כל השנה רק ביום-טוב: (ח) לדוכן. דוכן פרושו, המקום שעולין שם הכהנים בשעת נשיאת-פנים: (ט) יאמר כל זה בשעה. פרוש, תפלת 'רבון', (ה) ואם גמר ה'רבון' קדם שסיים השליח-צבור תפלת 'שים שלום', יאמר גם-כן 'אדיר במרום' וכנ"ל. פתבו אחרונים דאין לומר תפלת 'רבון' בכל יום יום, כי אם בשחלם לו בלילה שלפניו, דאין יאמר 'חלום חלמתי' בשלא חלם קלל:

שער הציון

(ד) אחרונים: (ה) אלה רבה ומגן-גבורים מהר"י ודלא כמגן-אברהם, והטעם, דבמדינותינו אין נשיאת-פנים במנחה מדינא ואפילו בדיעבד, כבשאר ימות השנה, ולא שיהי בזה לומר שהדבר ידוע שאין שם שכרות, כיון שאינו מענית גמור לכל היום; ואפילו במתעניין כל היום אלא שאינו מענית-צבור, כגון ב' באר⁽⁵⁾ או ב"ט קסלו וכדומה, שמתאספים תבירות ומתענים, גם-כן דעת הרבה אחרונים דבכגון זה אסור בנשיאת-פנים במנחה מדינא ואפילו בדיעבד, ומשום חשש שכרות בשאר ימות השנה, ולא החירו אלא בתענית-צבור גמור, וממילא אין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו, עין אלה רבה ובאר-היטב ומגן-גבורים ובחידושי ר' עקיבא איגר: (ב) ט"ז ומגן-אברהם ושא: (ג) אלה רבה: (ג) עלת-המדר ומגן-אברהם וט"ז: (ד) ט"ז וצרת-תקנים: (ה) אלה רבה:

אומר (ד) (י) 'שים שלום' ויסים בהדי שליח צבור שיענו הקהל אמן (הר"ן פק הרואה):

א (א) אֵין לְדַבֵּר (ב) בֵּין תַּפְסֵלָה לְנִפְיִלָת (ב) [א] אָפִים. (ג) כְּשֹׁנֶפֶל עַל פָּנָיו נִהְגוּ *לְהִטּוֹת (ד) עַל צַד שְׂמָאל. הֵגָה יֵישׁ אֹמְרִים דִּישׁ לְהִטּוֹת (ה) עַל צַד יָמִין. (ו) וְהַעֲקָר, לְהִטּוֹת (רִיבִישׁ סִי רִיבִי וְכִי בִשֵּׁם הַרוּחָה) בְּשִׁתְרִית כְּשִׁישׁ לֹ תַפְלִין בְּשִׂמְאָלוֹ עַל צַד יָמִין מִשּׁוֹם כְּבוֹד (ז) [נ] תַּפְלִין, (ז) וּבְעֶרְבִית אוֹ כְּשִׁאֵין לוֹ תַפְלִין בְּשִׂמְאָלוֹ יִשָּׂה עַל צַד שְׂמָאל (מִנְהַגִּים). וְלֹאחֵר שֶׁנֶּפֶל עַל פָּנָיו יִגְבִּיהַ רֹאשׁוֹ וְיִתְחַנֵּן מִצֵּט מִיָּשֵׁב, וְכָל מָקוֹם וּמָקוֹם (ח) לְפִי מִנְהַגוֹ. וּמִנְהַג פֶּשׁוּט (ט) לִזְמֵר 'וּנְחַנְנוּ לֹא' (ג) נִדְעָ 'כִּי נִחְצִי קִדִּישׁ, 'אַשְׁרִי', 'לְמַנְצָה' (שׁוֹר), 'אֶפְלוֹ בִּימִים שֶׁאֵין אֹמְרִים תַּחֲנוּן אֹמְרִים 'לְמַנְצָה', מִלְכָּד

פאר הייט

[illegible]

מִשְׁנַה בְּרוּרָה

(י) 'שים שלום'. ואם ראה שלא יוכל לסים עם השליח-צבור, (ו) יתחיל בשעה שהשליח-צבור אומר "יברכך":

א (א) אין לדבר וכו'. דעל-ידיה (ב) אין תחנתו שמתחנן
בנפילת אפים כמתקבלת כל-כף⁽¹⁾. ודוקא בשמפסיק ועוסק
בדברים אחרים לגמרי. (3) אבל שיחה בעלמא לית לו בדה⁽²⁾
[ודוקא שלא בעת ששליח-צבור חוזר התפלה, דאז צריך לשתק
וילתאזין היטב כל ברכה וברכה, כדלעיל בסימן קכד סעיף ד].
וכל-שכן דלדבר קדשה, כגון מה שמפסיקין בתהנות כגון "והוא
רחום"⁽³⁾, בודאי מותר להפסיק, ואפלו בתוך נפילת-אפים גם-כן
מותר לצנות "אמן יהא שמה רבא"⁽⁴⁾ וכל דבר קדשה [אחרתים]⁽⁵⁾:
(ב) בין תפלה וכו'. מיהו, אם עבר ודבר, פשיטא (ג) דצריך
לפל על פניו⁽⁶⁾. מותר להתפלל במקום אחד (ד) ולפל במקום אחר,
ואך שלא יפסיק באמצע: (ג) כשנפל על פניו. הנה, נפילת-
אפים שנהגו בה בימים הראשונים היה בדרך קדה, דהניו לפל
על פניו ארצה ושלא בפשוט ידים ורגלים, (ה) ועכשו לא נהגו

פאזר הלכה

*** להטות על צד שׂמאל.** ענין ההטתה הוא משום דבימימהם היו נוהגים לפל על פניהם ארצה על הרצפה, משום הכי היו צורכים מדינא להטות על אחד מהצדדין, שלא יהא נראה שמשפתיה לאבן משבית שהוא אסור מן התורה, וכמו שכתוב כל זה לקמן בסעיף ח בהג"ה; ומשום הכי גם אנו נוהגים להטות בנפילת אפים. והמגן אברהם לקמן בסעיף קטן כ מצדד דמדינא צריך הטיה בנפילת אפים, אבל מלשון הריב"ש לא משמע פן להמציא יולפי הנראה, שלא היה לפניו ספר הריב"ש, רק מה שהעתיק מהבית יוסף, וכן העתיקו בשלחן ערוך הגר"ז, ומה שצין מהגן אברהם: עין בטור, וירצה לומר כמה שביא שם בשם ר"ג דצריך שגביה פניו למצלה מן הסוקר, וצא"ח פ"ד הביא דאב"י ורבא דמצלי אצלו, אלא דאי לאו הכי היה אסור; ואפשר שהקטת פניו לכל אדם חשיב כמו אצלו לאדם חשוב, דבאדם חשוב צריך אצלו יוקא, עין בבית יוסף, וכן שם גס'ן בספר מגן אברהם על המגן אברהם דאין מדרי טור ראיה, שם שם. ואפשר עוד, דגם בנפילת המגן אברהם שמתמיר הוא פן דוקא בנפילת אפים ממש על שהצ"ח נגד הרצפה אף שאין פניו דבוקה בעקרו, אבל לא בנפילת אפים שלנו שהוא רק כפיו הפנים לכד, ובהו נראה שלא יסתור לדברי הריב"ש המפרש להטות:

לפול על פניהם ממש, אלא בהשגת הראש וכסוי הפנים בלבד⁽⁷⁾. ונוהגים לכסות הפנים בקגד, ולא די כסוי הדי שנופל פניו עליה, לפי שהדי והפנים גוף אחד הם ואין הגוף יכול לכסות את עצמו [מ"א]: (ד) **על צד שמאל**. לפי שמצינו לשאדם מתפלל שכינה מימנו, שנאמר "ד' צלף על יד ימינך", ונמצא בשהוא משה על שמאלו פניו כלפי שכינה, ואם היה משה על יד ימינו היה להפך, ולא יתכן לעבד להיות אחורי פניו כלפי אדוניו⁽⁸⁾: (ה) **על צד ימין**. כי השכינה נגד האדם, ונמצא שמאל השכינה כנגד ימינו: ובשהוא משה על ימינו והשכינה כנגדו יכון: "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני": (ו) **והעקר וכו'**. וכן דעת הש"י ומגן אברהם שאין לשנות ממנהג זה, וכן נהגו העולם⁽⁹⁾ (ואפילו להג"א דסובר דהעקר בהחמור דתמיד על שמאל. מכל מקום אם מתפלל בבית המדרש והעולם נוהגין כהרמ"א, (1) מכל מקום אסור לשנות משום "לא תתגדור"⁽¹⁰⁾). ושלח-צבור העומד מימין הארון, (2) טוב שיטה ראשו מעט כלפי הארון: (3) **ובערכית**. רוצה לומר, לצד ערכית דהינו במנחה, שאין אנו נוהגין להניח תפלין. ומי שמניח תפלין, גם שם יפל על ימינו. וצ"י בחי"אדם שמצדד דאז יוכל לסמך על דעת הג"א ולפול על שמאלו: (ח) **לפי מנהגו**. ובמדינות אלו נוהגין לומר "רחום וחנון" וכו'⁽¹¹⁾: (ט) **לומר 'צאנהו לא גזע'**. לפי שהתפללנו (ט) בכל ענין שיוכל אדם להתפלל, בישיבה ובצמידה ובנפילת אפים, כמ"ש עשה משה רבנו עליו השלום, שנאמר "ואשב בהר וגו'" ואנכי עמדתי בהר וגו' ואתנפל לפני ה' וגו'". ומאחר שאין בנו כח

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

(1) לֶהֱחַיֵּי חַיִּימוֹת וּשְׂאָ. וּמָה שֶׁהִקְשָׁה בְּמִגְן־אֲבָרָהָם מִזֶּהר עַל הָרִמָּא, עֵינִי בְּכַגְדֵּי־יִשְׁעֵי שִׁישְׁבוּ: (ב) בֵּית־יוֹסֵף: (ג) מִגְן־אֲבָרָהָם: (ד) דְּרָךְ־הַחַיִּים: (ה) מִגְן־אֲבָרָהָם: (ו) אֲחֵרִיזִים: (ז) חֵי־אָדָם: (ח) מִגְן־אֲבָרָהָם: (ט) טוֹר:

